

**Dyskusje wokół chronologii biblijnej w kulturze umysłowej Śląska i Górnych Łużyc (1550-1650):
Abraham Buchholzer, Leonhard Krentzheim, Andrzej Dudycz, Bartholomaeus Scultetus, Abraham
Frisius i Gottfried Scherdinger**

Streszczenie popularnonaukowe

Projekt ma na celu rekonstrukcję poglądów sześciu przedstawicieli dolnośląskiego i górnołużyckiego środowiska intelektualnego na zagadnienia związane z szeroko rozumianą nauką chronologią. Dyscyplina ta, kształtująca się równolegle do rozwoju humanistycznej filologii, krytycznych nauk historycznych i nowoczesnej astronomii, osiągnęła swoją dojrzałą postać u schyłku XVI wieku za sprawą lejdejskiego uczonego Josepha Scaligera i opublikowanych przez niego prac *De emendatione temporum* oraz *Thesaurus temporum*. Zanim jednak dociekania związane z datowaniem wydarzeń z odległej przeszłości, w tym tak kluczowymi dla chrześcijaństwa jak daty narodzin i śmierci Jezusa, przyjęły postać interdyscyplinarnych badań uwzględniających krytykę tekstu i wykorzystanie aparatu matematycznego oferowanego przez astronomię, a pozwalającego rekonstruować starożytne i egzotyczne systemy rachuby czasu i uzgadniać je z systemami używanymi przez judaizm i chrześcijaństwo, dyscyplina ta przeszła długą drogę. Zawile ścieżki rozwoju chronologii nie zawsze wydają się poprawne ze współczesnego punktu widzenia, jednak ich analiza pozwala na zrekonstruowanie bogatej kultury intelektualnej i warsztatu naukowego, który krył się za niektórymi próbami podejmowanymi przez dawnych uczonych.

Na gruncie niniejszego projektu różne aspekty rozwoju nowożytnej chronologii zostaną prześledzone i zrekonstruowane w oparciu o serię wzajemnie powiązanych sześciu studiów przypadków poświęconych uczonej związanej z różnymi ośrodkami miejskimi Dolnego Śląska i Górnych Łużyc. Pierwszym z nich jest Abraham Buchholzer (1529–1584), protestancki teolog i historyk związany w toku swojej działalności z Zieloną Górą i Koźuchowem (pow. nowosolski), który w swoich pracach chronologicznych – *Isagoge chronologica* oraz *Index chronologicus* – łączył krytyczną analizę materiału chronologicznego, który można wydobyć m.in. z tekstów biblijnych z interpretacją symboliczną. Analogiczne do przeprowadzonych przez Buchholzera interpretacje zostały ujęte przez teologa i chronologa z Legnicy i Wschowy Leonharda Krentzheima (1532–1598), który znaczną część swoich ustaleń zaczerpnął od Gerarda Mercatora. Jego wydana w roku 1571 w Görlitz dwuczęściowa *Chronologia* jest przykładem z jednej strony wędrówki pewnych rozwiązań w poprzek granic geograficznych, z drugiej zaś – przyswajania ich w językach wernakularnych. Görlitz było główną areną działalności wykształconego na uniwersytetach w Lipsku i Wittenberdze astronoma i astrologa, a w pewnym momencie również burmistrza tego miasta – Bartholomaeusa Scultetusa (1540–1614). Scultetus jako astronom miejski był odpowiedzialny za sporządzanie dorocznych kalendarzy i prognostyków, jednak w zachowanej do dnia dzisiejszego spuściźnie rękopiśmiennej po nim znajdują się rękopisy świadczące o tym, że jego horyzonty intelektualne związane z rachubą czasu wykraczały zdecydowanie poza standardową strukturę kalendarzowej broszury: stworzył bardzo skomplikowaną (i niezwykle atrakcyjną wizualnie) astronomiczno-astrologiczną rekonstrukcję chronologii biblijnej oraz zestaw papierowych narzędzi do konwersji dat wyrażanych w kalendarzach europejskich i azjatyckich. Scultetus znajdował się również w kręgu osób luźno związanych z Andrzejem Dudyczem (1533–1589), nawróconym na antytrynitaryzm byłym katolickim biskupem i cesarskim dyplomatą, który w latach 80. XVI stulecia osiedlił się we Wrocławiu i stworzył wokół siebie krąg uczonych. Jednym z tematów, którym zajmował się Dudycz była chronologia o czym świadczą zgromadzone przezeń książki, rękopis zachowany w Sztokholmie oraz sieć osobistych i epistolarnych kontaktów, obejmująca m.in. Scultetusa. *Chronologia* w kulturze umysłowej tych dwóch regionów odegrała wreszcie rolę punktu spornego pomiędzy dwoma protestanckimi teologami – Abrahamem Frisiusem (1570–1627) i Gottfriedem Scherdingerem (zm. 1623), którzy w drugiej dekadzie XVII stulecia stoczyli zażarty, rozpisany na cztery obszernie publikacje spór o kwestie chronologiczne związane z tekstem Biblii. Intrygujące jest tutaj fakt, że raz jeszcze scenariem, w której ów spór się rozegrał, stanowiło Görlitz, bo to w tamtejszej oficynie ukazały się trzy spośród interesujących mnie druków i stamtąd były one rozpowszechniane dalej. Ujęcie tych postaci w ramach jednej serii pozwoli na naświetlenie szeregu zjawisk związanych z rozwojem chronologii jako dyscypliny wiedzy, ale także – na płaszczyźnie bardziej ogólnej – dynamiki życia naukowego Śląska i Łużyc i jej związków z kulturą wyznaniową tych dwóch regionów.

W ramach projektu zrekonstruowane zostaną źródła poglądów poszczególnych uczonych i specyfika stworzonych przez nich koncepcji, uwzględniająca kontekst społeczny i wyznaniowy, w jakim powstały. Przeprowadzone zostaną również badania związane z siecią kontaktów tych uczonych oraz relacjami pomiędzy nimi, zwłaszcza między Buchholzerem, Krentzheimem i Scultetusem. Przeprowadzone zostaną kweryndy archiwalne i biblioteczne w zbiorach, które mogą kryć materiały rzucające dodatkowe światło na ich działalność i recepcję ich idei. Obraz, jaki powstanie w wyniku przeprowadzonych analiz, wzbogaci wiedzę na temat kultury umysłowej tych dwóch pogranicznych regionów, ale w dalszej perspektywie pozwoli rozszerzyć obraz dynamiki obiegu idei naukowych w Europie II połowy XVI i I połowy XVII stulecia.